

Da jeg 8. desember f. å. lyttet til professor Castbergs radioforedrag om det såkalte rettsoppgjør, ble jeg høylig forbauset over at en professor kunne bekomme seg til å levere et forskingsmessig så lett angripelig produkt og åpenbart med vitende og vilje søke å vilde sitt publikum. Så lenge foredraget ikke forelå trykt kunne en ikke godt ta til gjennæle mot det. Men nå er situasjonen en annen. Foredraget foreligger nå som fjerde og siste kapitel i professorens bok «Juridiske stridsspørsmål i Norges politiske historie». Som en skal se står man her overfor en professor som med full rett kan si om seg selv det samme som den ikke ukjente professor Döllinger gjorde, nemlig at han i sin forskning hadde vært «mer saksfører enn historiker». Politiske sidehensyn har åpenbart vært viktigere for professor Castberg enn befølgelse av den vitenskapelige forskings prinsipper.

Den 3. d. m. hadde Nationen et forholdsvis utførlig referat av Castbergs foredrag uten dog å undersøke om dette var vitenskapelig holdbart. Derved kom dessverre Deres blad til å formidle videre foredragets villedende karakter. Jeg tillater meg derfor å be om spalteplass for noen få kritiske bemerkninger.

1. På side 51 leser man følgende: «Det er helt uriktig når det undertiden har vært påstått at den folkerettslige krigstilstand mellom Norge og Tyskland opphørte ved de norske troppers kapitulasjon i juni 1940».

Her unnlater professoren å meddele at det ikke dreide seg om en lokal kapitulasjon av norske tropper, men en kapitulasjon av hele den norske krigsmakt, Hæren, Marinen og Flyvåpnet. Det var etter oppdrag fra regjeringen

at Norges forsvarssjef, Ruge, ad diplomatisk vei kontaktet den øverste tyske hærledelse. Ved denne kapitulasjon opphørte våpenkampen, men selvsagt ikke krigstilstanden. Denne bestod fremdeles, men nå i okkupasjonens folkerettslige form, og dette så vel for tyskerne som for de norske statsmakter og for befolkningen på det besatte område.

Professorens framstilling er derfor ufullstendig og misvisende. Han burde ha merket seg den rettleidning og autoritative erklæring som statsministeren gav den hjemmeverende befolkning i sin radiotale fra London 25. juli 1940. Etter å ha nevnt at krigen hadde vart i to måneder uttalte hr. Nygaardsvold: «Vi kan nå fritt si overfallsmennene den usminkede sannhet om deres opptreden og løgnpropaganda både under og etter krigen.» Ny norsk hvitbok s. 19—20 og 22—24. (Uth. av meg). Professoren tør vel neppe påstå at statsministeren var helt uvitende om folkerettens bestemmelser. Det tør være berettiget å anta at professoren her søker å score poeng for en viss tendensiøs vurdering av rettsforholdet.

2. På samme side uttaler professoren følgende: «Det kan for øvrig i denne sammenheng nevnes at den svenske betenkning om «Den norska Rättsuppörelsen» som ble utgitt i 1956 og som etter de norske oppdragsgiveres

mening skulle gi et så sterkt grunnlag for kritikken mot det norske rettsoppgjør, selv er helt utvetydig på dette punkt. Det heter uttrykkelig at overenskomsten om fiendtlighetenes opphør i Norge ikke innebar at krigstilstanden ble avløst av fredstilstand».

Her søker nok professoren atter å score poeng. Han burde neppe gå ut fra at så vel Nygaardsvold som de svenske eksperter var noen skolegutter på dette område. Det er imidlertid dette han gjør.

3. På side 52 skriver professoren: Det er en videre ikke noen som helst grunn til å anta at den norske konge og regjering mistet sin stilling som lovlige norske statsmakter ved å ta opphold på en alliert stats territorium under krigen.» (Uth. av meg.)

Her søker professoren atter å score poeng, og denne gang endog ved en direkte forfalsking av det faktiske forhold.

Utenriksminister Koht advarte mot å inngå allianse med vestmaktene. Saken ble behandlet i statsråd i London 9. november 1940. Her fikk han regjeringens tilslutning.

Den senere utenriksminister Trygve Lie skrev 21. juli 1945 til Justisdepartementet at det ikke ble inngått noen allianse mellom Storbritannia og Frankrike på den ene side og Norge på den annen. Undersøkelseskommissjonens innstilling, bilag II s. 295.

Det kan også henvises til Churchill's verk «Den annen verdenskrig». Bind 4 bærer titelen «Alene». Videre til den britiske Oslo-ambassadørs skrivelse av 20. august 1946 til Norges konge. På sin regjeringens vegne takker han for den norske innsats i de engelske styrker og denne betegnes der indirekte, men fullt forståelig som værende av frivillig karakter. Lingeкомпаниet har således vært en engelsk, ikke en norsk militæravdeling. I sin svarskrivelse av 4. september s. å. godtar den norske konge denne oppfatning.

Professoren forfalsker således her det historisk riktige forhold.

Det har for øvrig neppe vært bestridt at Kongen og hans regjering under oppholdet i London hadde «mistet sin stilling som lovlige norske statsmakter». Det som har vært hevdet er at disse statsmaktens myndighet var underkastet folkerettens og Grunnlovens bestemmelser. Når regjeringen f. eks. for norske borgere i England åpnet lovmessig adgang til flerkonneri, gikk den selvsagt ut over sin myndighets grense. De hjemmeverende hustruers og deres barns rettigheter var beskyttet ved okkupasjonens rettsorden. Regjeringen hadde overhodet ingen myndighet til å utferdige lover og gjøre dem gjeldende overfor befolkningen på det besatte område, da landkriksreglementets artikkel 43 ved det kvantitative uttrykk «den lovmessige

Uvitenskapelig utredning

Av rettsoppgjørets folkerettslige og grunnlovsmessige problemer

makt» tildeler okkupanten 100 pst. av lovgivningsmyndigheten, noe den norske statsmyndighet hadde godtatt ved ratifikasjonen og ved kunngjørelse i Norsk Lovtidend lane, dei andre underordna styremakter og for borgarane». (N. Gjelsvik: Lærebok i Folkerett I s. 52—53).

Slik kan en fortsette punkt for punkt. Professorens kvasivitenskapelige foredrag gir stoff nok til det. Det ovenfor anførte viser med all ønskelig tydelighet hvordan professoren jonglerer med bevismaterialet og avviker fra den objektive forskings prinsipper. Dette gjelder også hans vurdering av rettsoppgjørets hovedproblem, selve lovgrunnlaget og domstolens tilsidesettelse av de rettsstilte prinsipper og prosessregler her identisk med den norske grunnlovs bestemmelser.

Ved dette kommer professorens moralske kvalitet direkte i søkelyset idet han overfor svensk publikum doserer ett, overfor norsk publikum noe ganske annet. Det henvises her til hans artikkel i Svensk vetenskaplig Tidskrift 1946, s. 256, der han åpenbart er fullt ut enig i hva den norske folkerettslære, nå professor, stortingsmann og medlem av Stortingets justiskomité, Edvard Hambro, hadde dosert i Tidsskrift for Rettsvitenskap 1939 s. 375: Men en ting må man huske framfor alle. Folkeretten bryter landets egen rett.»

Det hadde vært heldig ikke minst for professor Castberg selv om han hadde holdt fast ved denne kjensgjerning. Han har imidlertid åpenbart ikke hatt en forsvars tilsvarende mot og ansvarsfølelse. Han sank ned til å være «mer saksfører enn historiker».

Oslo, oktober 1961. Ærbødigst
A. E. HEDEM.